

Derkovits Gyula: Önarckép, 1929. Színes kréta, akvarell, papír; 456 x 408 mm;
MNG, Itsz.: 1936-3019. © Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

Derkovits Gyuláné

DERKOVITS GYULA

A FESTŐ HALÁLÁNAK 13. ÉVFORDULÓJÁRA¹

Derkovits Gyulát úgy is mint embert, úgy is mint művészt sokan és sokféleképpen próbálták magyarázni. Sikertelenül. Éppen ezért kötelességemnek tartom, hogy a gyakran rosszindulatú legendák helyett megpróbáljam megmutatni Derkovits igazi arcát.

1894-ben, Szombathelyen született. Apja asztalosmester volt. Kulturált ember, felesége Csontos Erzsébet finomlelkű asszony és anya, aki már a 6–7 éves kis Gyula rajzait nagy figyelemmel kísérte. A kislány hatalmas elefántot fest a ház tűzfalára, sokat rajzol az ösztönös tehetség erejével. Képeztetni szeretné a fiát, de a szegénység nem engedi. Valamikor az apa is építész szeretett volna lenni, s nem lehetett, s most a fiának is gyalut kell a kezébe adni ecset helyett. A szülők korán meghalnak, Derkovits Gyula négy testvérével együtt² árván marad. A kislány árvaházba kerül, a négy fiú asztalosmestereknél helyezkedik el. Az elkeseredett fiatal Derkovits Gyula végül is önként jelentkezik a frontra. A Kárpátokban súlyosan megsebesül, 75 százalékos rokkantként tér haza. Bal karja béna és a súlyos tüdőbetegség egész életén át elkíséri. Mint asztalos próbál keresethez jutni, de a gyalu ép kart, a munkaadó hasznot kíván. Mindenünnen elbocsátják. Rajzolni próbál. Rajzaival jelentkezik a MA-nál, néhányat sikerül is eladnia. Majd felmegy a *Népszavá*hoz, ahol Bokányi és Bölöni beajánlja a Vedres-Kernstok képzőművészeti szabadiskolába. De betegsége a rendszeres tanulásban is gátolja. Beajánlják az Erzsébet szanatóriumba, ahol dr. Ország főorvos segítségével több portrét rendelnek tőle az orvosok és a tehetősebb betegek. Derkovits új ruhát vesz keresetéből és állapota sebesen javul.

Az októberi forradalom híre, láza őt is magával ragadja és kiiratja magát a szanatóriumból. Újból feljár Kernstok szabadiskolájába, kis pénzét festékbe, vászonba fekteti. Közben sokat éheznek. 1919 márciusában Nyergesújfalura kerül a Kernstok kolóniába. A magyar tanácsköztársaság palettát ad a kezébe, nyugodt tanulást és ellátást biztosít részére. A „Nagy fa alatt” című olajkompozíciója itt születik meg. A tanácsköztársaság bukása, a szörnyű nélkülözések és munkásüldözések kora Derkovits Gyulát sem kíméli meg. Rokkantsági járulékát a negyedére csökkentik. Ebből a néhány fillérből és a rákoskereszturi erdőben végzett favágás keresetéből tengődik. Ekkor találkoztam vele. Együtt küzdünk tovább a jobb jövő reményében. De ezt a

¹ A cikk lelőhelye: *Szabad Nép*, 1947. június 26.

² Kuntár Lajos anyakönyvi bejegyzésekre alapuló kutatásai szerint Derkovits Gyulának valójában hat testvére volt: Terézia, Jenő, Sándor, Ernő, László és Erzsébet. Vö. Kuntár Lajos: Derkovits Gyula és szülővárosa. *Vasi Szemle*, 28., 1974. 3., 434. (- a szerk.)

küzdelmet, nyomort, megaláztatást és harcot nem lehet dióhéjban elmondani. Erről életrajzot kell írnom.

Tájékoztatásul kívánom felemlíteni: Derkovits Gyulát nem a halála után fedezték fel. Művészetét már életében méltányolták, elismerték. Külföldön is rendezett kiállítást, állandóan résztvett a KUT művészeinek bel- és külföldi kiállításain. De az erkölcsi tőkén kívül máshoz nem juthatott. Csak filléreket keresett. Bűnt követ el az – bárki legyen is –, aki a tények ismerete nélkül felületesen foglalkozik Derkovits életével és komédiává alacsonyítja le ezt az emberi tragédiát. Derkovits egy fejezete a magyar képzőművészet történetének. De hozzátartozik ő a magyar munkásosztály történetéhez is, szószólója és harcostársa volt a munkástömegeknek, tehát nemcsak az ő emlékét, hanem a magyar munkásosztályt is sérti, ha ezt a nagy festőt szánalmas figuraként mutatja be valaki a közönségnek.

Ha ma itt volna közöttünk, féltő gonddal függesztené szemét a Kollégiumra, amely az ő nevét viseli és bizakodva nézné azokat a fiatalokat, akik szénnel vagy ecsettel a kezükben az ő nyomán haladva menetelnek a népi demokrácia felé.

(Derkovits Gyuláné gyári munkáslány volt, amikor megismerkedett a festővel. Modellje lett, majd felesége, aki jóban-rosszban mindvégig kitartott férje mellett.)

Escher Károly: Derkovitsné Dombay Viktória, 1930 k., MNG Adattár, ltsz.: 9079. © Magyar Nemzeti Galéria - Szépművészeti Múzeum © HUNGART